

ИЗЛАЗИ
УТОРНИКОМ, ЧЕТВРТОМ
И НЕДЕЉОМ

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ
СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ И
ИНОСТРАНСТВУ

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати
Стеви М. Веселиновићу
проф. богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА НЕ
ПРИМАЈУ СЕ

ГУКОПИСИ НЕ ВРАЋАЈУ СЕ

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У МАЋЕДОНСКОЈ УЛИЦИ
БР. 6

БРОЈ 10 ПР. Д.

уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ

БРОЈ 10 ПР. Д.

У ШУМИЦИ.....

У шумици легле сени,
Још ноћ траје, још је мрак,
Вледи месец замишљени
Сребрнасти лије зрак.

Звезде трепте, жбуње снева,
Тишина је у округ,
Један славуј негде пева,
И весели мрачни луг.

Вечер сјајни петок буди
Из мртвила и из сна,
Ноћ се губи зора руди —
Мој завичај огњем сја!

Сокољанин

ЈЕДАН СТРАНАЦ У БЕОГРАДУ

Пре неки дан стигох у Београд. Не знам где сам пре тога био, нити се сећам зашто сам био, али се тек опмињем да сам случајно свратио и у Београд, да видим своју кућу. Хајд ко велим, кад сам толико кућа видео, да видим и своју. Јер ја сам иначе Србин и из Београда, али сам приметно да је боље да се на једанпут јавим као странац. Њих код нас много више воле и уважавају, па сам знао да ћу и ја добро проћи. А и иначе ми се некако свидело да будем мало странац. Па после ко зна? Могу и ја на тај начин доћи до парчета хлеба у Србији. Могу чак постати и министар, само тада се више не смем називати странцем. Јер то је врло смешно код нас! Лепо је, кад човек почиње, да буде неки странац, па кад се догура до чега тада да буде већи Србин од свију осталих. Онда се он зове патриота. Врло леп надимак!

Еле, решим се ја да банем у Београд као иностранца. Али нисам имао пасоша! А нисам знао шта у том случају странци раде. Поведоше ме, дакле, полициском комесару. Неки врло учтив човек, толико учтив, да сам ја већ држао да је то због мог „странства“.

Комесар ме упита: Молим, ко сте ви, Господине?

— Стравац, Господине; одговорих ја суво, увређен што ме није познао одмах.

— Одакле сте?

— Из иностранства.

— Је ли то далеко?

— Врло. Управо то је најдаље на свету, или боље рећи, допире до крајње тачке кугле земљине.

— Бре! Међер је то бестрага! Па ког сте белаја овамо кренули? Без шале одкуд ви знате српски?

— Учио сам; ја ужасно учим стране језике. Имао сам за српски неког Пају Векецког. Нисте га познавали? Штета, красан човек. Случајно тамо запао.

— Но, тај се лепо провео. Даклем како се зовете?

— Тако и тако.

— Како рекосте?

— Тако и тако.

— Молим Вас, то није име. То се само тако каже у обичном животу и у причи, али иначе сваки мора имати одређено име и презиме, неко особно име. Како је ваше особно име?

— Тако и тако. То ми је име и презиме одређено. То вас чуди, али у нашој земљи то је знате једно врло обично име. Код нас се сваки други трећи човек зове тако и тако, као код вас нпр. Петар Петровић или Фердинанд Рот кројач и т. д.

— Шта кажете? Господине, ви мора да сте Србин! Иначе од куд би познавали Рота?

— Нисам Србин, сачувај Боже! Ја не познајем никаквог Рота. Ја сам казао ма какво име које ми је дошло под језик и то се баш десило име Рота. То баш доказује да је оно врло обично овде, кад га човек може тако лако погодити.

— Е, опет ви мора да сте Србин. Ви'те како само лепо говорите српски.

— А то не треба ни најмање да вас чуди. Не рекох ли вам да сам ја полиглота. Ја тако говорим све језике на свету. Јесте-ли ради чути?

— Баш бих вас молио! Ја и онако то нисам никад чуо.

— Али и нашто Вам то? Ви и онако не би ништа разумели! Боље да ми гледамо своја посла.

— Право кажете. Дакле велите да се зовете Тако Итако? О Боже, да сменина имена! А чиме се занимате?

— Декорацијама.

— А дакле ви сте из Позоришта? Е сад ме не чуди. Видим ја да сте ви неки комендијаш; рече а чисто се обрадова што као нађе одгонетку.

— Не Ви сте у заблуди. Ја нисам комендијаш, шта више нисам никад ни био. Ја сам врло знаменит човек, па ме зато и одликују — декоришу. Разумете-ли сад? Ја нпр. ето дођем у Србију и представим се као странац; затим испричам своје заслуге — и вама ћу мало час испричати — затим им објасним колико сам ја важан човек. Мене зато врло лепо приме, а при поласку ме и одликују. Ја тако декорисан одем у другу земљу и кажем се опет као странац — јер сам ја у свакој земљи странац сем у својој — и поновим опет моје заслуге, па додам: како ме је зато та и та држава и декорисала. „Бога ми право вели“, помисли та држава, јер да није заслужан зар би га декорисали?“ И сад ми и она даде декорацију. Па тако редом у свима земљама, и да видите то је врло пријатно.

— Боме; то није ружно, учини г. комесар заинтересован, и чисто видех како му једна мисао сену кроз главу. „А да ли то може сваки тако?“

— Хе Бога ми, не баш сваки. Треба зато и талента, али с много добре воље... Можда не би могао сва...

— Па молим вас колико ви имате свега?

— Тридесет и седам. Зар нисте видели моју фотографију? А она је међутим била у излогу.

— За Бога! Па то је, бољан, славно! А како сте добили овај тријест седми?

— Па ето тако. Дошао сам и рекао: „Господо, ја имам тридесет и шест а немам тридесет седмог“. И они се запрепастише на толику омашку па одмах то и исправише.

— Добро, али како сте добили оне раније?

— Е па опет тако.

— Ама, па зашто и како сте добили онај први?

— Зато што дотле нисам имао ни један орден, па онда људи кад то приметише они гракнуше: Како? Је ли могуће? Зар ви немате још ни један орден?! „Немам“, одговорих ја скромно и трпељиво; а они онда тап! Ево вам на, да имате бар један.

Комесару је то страшно импоновало. Он одмах одтелефониса управнику, управник министру и направи се читава узбуна у Београду. Тек мене врло лепо дочекаше! Влада је одредила одмах два чиновника да ме проводе кроз варош, понудили су ми и диван стан али сам ја више волео да одседнем код своје куће, комотнији сам. Приредили су ми и банкет и најзад су ми дали једног чиновника да ме проведе кроз Србију те да видим све њене „чаробне предјеле“, да видим „другу Швајцарску“, као што ми рекоше. Али ту сам већ страшно насео. Тај чиновник је био неки секретар министарства, те сам му морао целим путем објашњавати пределе и знаменитости поред којих смо пролазили. А он опет неки до зла Бога љубопитљив младић! Већ сам био

промукао. Лепо пропадох! Други пут ћу изоставити ту тачку из програма. Казаћу да јако, страшно сажаљевам, али да ми послови не допуштају учинити тај пут. Немам, брате, кад! А и шта ћу, видео сам то већ толико пута.

Седећи јутрос код „Њујорка“ (он прима све стране новине) читам у свима домаћим листовима ово у „Дневним новостима“.

„*Наши гости*“. Господин Тако Итако, славни јапански научар, и један од најзнатнијих персонитета те чудновате али веома напредне земљице, долазећи са сасвим другог краја света и путујући по Европи инкогнито, ради научних истраживања, задржао се је и у нашој малој Отаџбини. Полазећи из наше средине с тешким срцем, г. Итако је изјавио своје живо допадање и велико задовољство, на пријему, који су му Срби стручњаци приредили. Нарочито се зачудно нашој издржљивости, коју досад није нигде нашао, а не мало је чуђење његово изазвао и прогрес, који је Србија за овако кратко време постигла, тако да с правом може стати у ред цивилизованих држава.

Овако драгоцену и заиста ретко сведочанство може нашој Отаџбини само на част служити, па зато смо ми г. Итако-у врло благодарни, те, молећи га да нас задржи дуго у пријатној успомени, кличемо му: „Срећан ти пут, врли странче“.

Ваш морао кроз месец дана опет допутовати, није вајде!

Ахер.

МОЛБА

— Никола Ленау —

Гледај ме, гледај, ти око тавно,
И кушај своју потпуну моћ,
И цуну снова, озбиљну, тиху,
Бескрајно слатку и милу ноћ.

Чаробним велом блажене таме
Васколик свет ми однеси, скри,
И лебди само над мојим бићем
Вечито, трајно — ах, само ти.

1898.

Божа С. Николајевић.

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од

Н. А. ЉЕЈКИНА

(наставка)

Ш

Воз је летео. У купеу, осим супруга Иванових и Кољурина, не беше више никога.

— Дедер Никола Ивановићу, да место чаја сркнемо из ове боце руменике „на сон грјадущчи,“ јер што да стоји бадава ту... рече Кољурин, машајући се за стакло и

шапу. — Грех, доладе и уздахну. То јест, да ми је ко у Петрограду казао, да се на иностраним гвозденим путевима не може чаша чаја набавити, — не би му веровао.

Руменика би испијена. Коњурии одмах ослободи кајиша своју широку јастучину и поче се наменити да спава.

— Немојте се ви тако зављивати! Можда ће требати да се из овога вагона пређе у други! задржавала га је Глафира Семјоновна.

— А!... Зар ће то бити?

— Још се не зна. Доћи ће кондуктер да прегледа билете, па ћу га тада запитати.

На првој станици кондуктер ускочи у купе.

— Vos billets, messieurs... (карте, господо...) рече он.

Глафира Семјоновна обрати му се тога часа и својим „француским“ језиком стаде запиткивати:

— Нис,... шанже вагон у нон шанже?

— Oh, non, madame. On ne change pas les voitures Vous partirez tout directement. (О, не госпођо. Воз се не мења. Ви ћете путовати право.)

— Право.

— Слава тебје Господи! узвијну Коњурии и прекрсти се, на домча јастучину и додаде: — „вив ља франс,“ једину фразу, коју је знао француски и употребљавао међу Французима, кад је желео исказати какву радост, или одобравање.

Кондуктер се насмеја и одговори: Vive la Russie! Он хтеде већ поћи, али му Николај Ивановић подвикну:

— Чекај, чекај!.. Глаша! Реци господину кондуктеру француски, да нас закључа и да никога више не пушта у ваш купе, а ми ћемо му зато дати добар бакшиш.

— Да, да... заиста треба замолити, одговори супруга. — Екуте... Не пуштајте... Не пусе... Или не... шта је мени!... Не љесе дан ља вагон ангер пасажир... Ну вулон дормир... И ево вам... Пур ву... Пур буар... Ву компрене?

И она спусти кондуктеру у руке два франка. Овај разумедо у чему је ствар, па рече:

— Oui, oui madame. Je comprends. Soyez tranquille... (Да, да госпођо. Разумем. Будите спокојни.)

— Ево и од моје стране нешто. Попиј у здрављу... рече Коњуриин и дотури пола франка.

Кондуктер преклони вратанца од кувеа и воз јурну.

— Чудно ми је како си брзо научила толико француски, похвали Николај Ивановић жену. Ти готово све говориш...

— Па дабогме... Практика... Сад се тек сећам речи, које сам у пансиону изучила. А јеси видео у Паризу? Сви су ме момци разумели у Magasin de Louvre и у Magasin au bon marché. Али то је Француска. Само не знам како ћемо по Италији путовати, јер талијански толико исто знам, колико и Иван Кондратијевић... рече Глафира Семјоновна.

— Рукама ћемо се објашњавати. Ако треба што пити, потанши се по „гаслуку,“ ако треба јести — претом у уста, вели Николај Ивановић. — Ја сам читао у једној књижици, да су се суворовски војници, у време похода на Италију, одлично рукама објашњавали и сви су их разумели.

— Еј, земљаци! Чујте! поче Иван Кондратијевић. — Ама, зар треба негде свраћати кад се иде у Италију.

— Дабогме.

— А како би било да идемо право кући? Шта ће нам та Италија? До ђавола с њом! Видели смо Берлин, видели смо Париз, — па мислим, од нас је доста.

— Не, не! виче Глафира Семјоновна. Молим вас, ми смо баш ради Италије и пошли на страну.

— Ама каква добра има у њој, у тој Италији? Ја сам слушао да тамо и нема ништа друго до музике и поморанци.

— Шта говорите ви? Какво је добро у Италији? Рим на пример... у Риму је пана... Неапољ... у Неапољу је Везувије, брдо што огњем дише; па Венеција, где по улицама лађе броде. Ја сам и свима нашим познаницима у Петрограду казала, да ћу бити на брду, што огњем дише. Не, не... Докле год на Везуву не будем, нећу се кући вратити.

— И ја тако исто... додаје Николај Ивановић. — Ама не могу се смирити све дотле, докле на врхунцу брда, о сами Везув, цигару не западим!...

— Везув.. Пана... Па јесмо ли ми католици? Зар не знаш да само католици папу празнују; ми смо, хвала Богу, православни хришћани. И ја држим, да би било грешно ићи и гледати папу.

— Не будали и ћута! рече Николај Ивановић и удари Коњуриина по рамену. — Не знам, који ти је враг?... Сам си пристао да идеш с нама свуда, куд ми пођемо, а сад се устежеш. „Убио си пса — одвуци га и у поток!“

— Е, то је дивно чудо: доћи до Италије, па обрнути од једанпут кући! гунђа Глафира Семјоновна. — То већ ни на шта није налик.

— А зар смо већ дошли до Италије? пита Иван Кондратијевић.

Па разуме се да смо већ дошли, треба нам само малко сврнути у страну.

— А није много у страну? Колико врста, од прилике имамо до Италије?

— Од куд би то ја знала? Овде се на врсте и не рачуна. Овде рачунају друкчије. А осим тога, по овом крају, и ми тек први пут путујемо. Кад дођемо у Ницу известићемо се, колико је врста до Италије.

— А зар ми сад у Ницу идемо? испитује Коњуриин.

— Иване Кондратијевићу, толико пута сам вам казала да идемо у Ницу и ви опет питате!

— Ама, не може човек све да утуби, а ви сте ми о многим градовима говорили. А шта је то, та Ница?

— Најмодерније место у иностранству, куда све наше аристократке иду на лечење. Модерније од Париза. Тамо је такав југ, да је и зими врућина на улицама.

— А... Тако... Мора бити да је то од воде?

— Има тамо и воде и свега... Тамо се у мору купају и воде нију. Ко има „нерве“ — тамо најпре иде... И места нема никаквих „нерава.“ Па онда мигрена... Ница је и за мигрену... Тамо се дамски пол у мору купа од свију болести и пред публиком.

— Та није ваља, пред публиком? Ах, безобразнице!

— Али, у костиму за купање.

— У костиму?... А, а!... А ја сам мислио.. Само какво може бити задовољство, кад се човек купа у костиму!... Дакле, ми сад у Ницу идемо... Тако, тако... А за Ницом већ почиње Италија?

— Да, Италија.

— А да ли је она подалеко одатле?

— Од Нице до Италије већ није тако далеко.

— Али ће бити даље, него од Петрограда до Новгорода?

— Ух, како сте досадни, Иване Кондратијевићу! То не знам!

— А ти, Никола Ивановичу, и ти такође не знаш? обрати се Коњурин сапутнику.

— Кад не зна жена, од куда бих ја могао знати! Ја сам човек мало школован. У географији сам учио само мора и реке; до градова нисам стигао, одговори Николај Иванович.

Коњурин одмахну главом.

— Лепо, бога ми, путујемо, а вико ништа не зна, рече он, и сачекавши мало опет упита: — Опрости голубице... Ја опет заборавих... како се зове тај град, куда сад идемо?...

— Ах, Боже мој! Ница, Ница! раздражљиво рече Глафира Семјоновна.

— Ница, Ница... Сад ћу, ваљда, утубити... А да ли знате, кад се стиже тамо?

— Па чули сте у Марсељу на станици, да се стиже сутра у јутру.

— У јутру... тако... тако... Бар да и Марсељ упамтим. Марсељ, Марсељ... Може ме и жена код куће припитати у којим сам градовима био, па је срамота не знати ни како им је име. Не би с горег било прибележити та имена за усмену. Марсељ, Ница... И тако, ми смо сутра у јутру у Ници... И још путујемо без промене воза. Тако... А кад је већ сутра у јутру то се може добро одспавати! говорио је себи Коњурин, па стаде намештати своју јастучину, и угнезди се у њу зевајући.

Николај Иванович и Глафира Семјоновна извадише из својега саквојана мале, путничке, свилене јастучиће, и такође се спремише да спавају.

Коњурин наставља зевати.

— А шта ли сад ради моја жена код куће? потсети се он опет. — Јамачно, већ и трећи сан снева. Али, не... шта је мени?... Ви рекосте, Глафира Семјоновна, да, кад је овде, на југу, ноћ, онда је у нас дан?

— Да... тако од прилике... одговори она.

— Два сахата по поноћи! рече Коњурин погледавши у сахат. — Овде је два сахата по поноћи, значи, у Петрограду је...

— Тамо је два сахата по подне... додаде Глафира Семјоновна.

— Како? Па не рекосте ли оточиц, пре два сахата, да је у Петрограду било три сахата по подне.

— Е, онда значи, да је сад у Петрограду пет сахата у вече. Неможе се то баш тачно одредити...

— Пет сахата у вече... то је моја жена јамачно, попила чај, па се спрема у купало. Данас је субота — дан купања. Охо—хо—хо! А ми, грешници, овде седимо! — Зевну он још једном и стаде шицати кроз нос.

Захркаше, такође и Николај Иванович и Глафира Семјоновна.

(наставиће се.)

СТАРА ФИЈОКА

— Еприко Каstellуово —

Маркизу Аристиду Орландију десило се оно, што се дешава људма, који хоће да продуже младост преко нор-

малних граница; наједанпут се осетио стар. Довољна је била једна мала слабост од две недеље, па да он изгуби сваку наду. Лекар је напрезао сву снагу, уверавајући га, да је потпуно здрав; али он је био убеђен да има у зачетку болку срца, и да ће свршити као и његов пријатељ Рицоли, који је, пре неколико месеца, пошто је вечерао, наједанпут се срушио и издахнуо од проширења срца. Та суморна мисао подстакла га је на паметну и поштену одлуку, да пречисти неке хартије које је држао под кључем у фијоци и које не би било умесно пустити да падну у туђе руке. Право да кажемо, њему је било нејасно, зашто те хартије није уништавао одмах у почетку, као што то чине паметни и обазриви људи. Али сад како му драго, боље и доцније него никад. Маркиз је наредио да се у његовој књижници наложи лепа ватрица у камину, рекао је слугама да га ни са каквим изговором не узнемиравају, и напоследку је отворио средњу фијоку у свом старом орману, фијоку, у којој је чувао своју *љубавничку* кореспонденцију. Ту фијоку није отварао већ две године; није имао ништа ново да у њу метне, а никад му није падало ни на крај памети, да часком прегледа оно што је ту оставио. Маркиз Аристиде не беше ни романтичан ни глуп. Није имао обичај да се разнежава, кад се сети својих авантура, нити да се конечи прегледајући те разноврне документе. Он је те документе бацао у једну фијоку, као што би их бацао у ватру да је ватра горела сваки пут кад му је требала. Он их је бацао у гомилу, онако како су му долазили у руке, не класификујући их и не уређујући их, те тако су они сами долазили у неки природни ред; новији су били на врху, а старији оздо. И на онај начин, којим научар обрнуто чита земљину историју, испитујући слојеве који су се у току времена једни на друге наслагали, сињор Аристиде, вадећи хартије из своје старе фијоке, читао је данас обрнуто историју свога тридесетогодишњег живота. Право да кажемо, не беше то живот, којим би се човек могао поносити, и маркиз Аристиде није се ни поносио, али не може се рећи да је имао ради чега и да румени. И док је довршавао свој *auto da fé*, лице му је имало олимпијску равнодушност.

Прва жртва бачена међу наслагане цепенце беше једна мирисна педулица, савијена у кокетном облику, с адресом написаном врло фином енглеском калиграфијом, и са круном у печату. Беше то болна исповест, последње галатно дочекано писамце, и маркиз Аристиде није имао потребе да га отвара да би видео садржину. Сећао се на памет једне реченице: „Пошто се мимоилазимо у назорима, те не можемо да ступимо у најлесну везу, гледајмо да бар будемо пријатељи“. Каквих ти све подлости нема на свету! Да би имали своје назоре, чекали су до последњег часа, кад их је почела морити досада... Ко ме се пре досадило? Маркиз би рекао њему, али, у истини, о томе не беше поуздан. Он се сећаше врло добро, да је на Аделаиди опазио симптома хладноће одмах чим је дошао у град капетан Х... који је сад мајор и који је, ако је веровати што говоре зли језици, уживао у градијама те госпође.

Једно писамце на зеленкастој хартији привуче маркижеву пажњу. На дну тог писамца беше потписана *Булија*; датум није метнут, али је писмо писано давно. Сентиментална проза, проткана романтизмом, и са погледом дивном успоменом на *галантног секретара*. Писмо изобилуваше знацима дивљења и питања, али у тачкама беше права

окудица, а у синтакси претерана слобода. Али те грама-тичке грешке нису сметале Ђулији да не буде вредна у писању. Она је имала ванредну наклоност ка кореспонденцији, јер, пошто је згорео то прво писмо, маркиз Орланди нашао је друго, а за тим треће и четврто, и сва та писма говорила су једне и исте ствари. Вредна женица та госпођа Ђулија, женица на свом месту, заслужна да има авантура с каквим љубавником из високог друштва, и готова да полуди ако љубавник не би марио за њу. Представите само себи! Наваљивала је и наваљивала да буде одведена, и на послетку јој је у глави искрела ужасна мисао о самоубиству. Маркиз ју је пре кратког времена видео: здраву, угојену, бујну, окружену кћерима, што их је изродила с мужем, и ма како да је избегавала да се не састане с маркизем, њему је ипак пошло за руком да јој се приближи и честита јој на извреном здрављу. Тада јој је шануо на ухо: — Видите ли да сам ја имао право што сам вас одвраћао да се не убијете. — Госпођа Ђулија беше поцрвенела као паприка и муцала је неке неразговорне речи. Бедно створење! Она се кајала као и све оне жене, које су учиниле један једини грех.

У осталом и та авантура припадала је периоди декаденције и маркизу је било потребно да дође до дубљих слојева те да почисти трофеје својих, како их он називаше, лепих времена. То зацело не беше ни ово веома кратко писамце, на којем је била потписана *Мими*: „Ево рачуна. Обећала сам златару да ћу новац дати још данас. С Богом“.

Рачун није био ту; мора бити да је остао код те *Мими*, али маркиз се врло добро сећао, да је сума износила од прилике на две хиљаде лира. Та препредена *Мими* упронастила је доста богатијих људи од њега, али својом хладнокрвношћу, својом мудрошћу он је се ослободио на време. Што се тиче ње, она је себи, као што се вели, створила каријеру. Пошто се опростила с уметношћу (била је певачица) удала се за свог последњег обожаваоца, неког бившег банкара, који је за новац добио баронство, постала је удовица и наследила је огромно имање. Више се није звала *Мими*, него бароница Маргерита Салино. Пронашла је да су њени претци били у првим крсташким ратовима, помагала је сиротињу и чинила друга богоугодна дела.

За тим бароничиним писмом долазила су на ред друга, од којих понека беху невинна. Маркиз их је извучио на поље из њихне тамнице, загледао у име на дну, а за тим, и не читајући их, бацао их у камин. Али на послетку, кад је фијока већ била празна, изиде из свог скровишта једно писамце, које је некад чинило да маркиз Орланди дрхти као прут. То беше само један ред, исписан француски: „*Mon mari est parti. Venes ce soir à onze heures. — Henriette.*“ *)

То је била једна од оних авантура, које би биле довољне да обезбеде репутацију једног галантног човека. Маркиз се, право да кажемо, и показао у овој прилици као одличан центлмен; он није чинио на вољу таштини, није се издао ни једним поступком, ни једном речју. Али принцеза Х... (*Ханријета* на писму) беше у то време најомиљенија дама у страначком друштву; била је лепа, милионарка, пуна духа; имала је око себе читаву гомилу несрећних

обожавалаца, те је готово било немогуће да један тако важан чин у њеном животу остане скривен. Највећа обзиривост није могла спречити, да по штогод не избије на видело; нико није могао рећи ништа поуздана, али сваки је сумњао, те је име велике даме и име онога, за кога се држало да је њен љубавник, ишло од уста до уста. Ваљало је поступити паметно, стати на пут тајним оговарањима, не давати свету повода међусобним поверљивим понашањем.. у кратко несносан живот. Да би прекинула та оговарања, принцеза се у скоро вратила у отаџбину.

Али маркиз Орланди очувао је за дуго пријатан утисак оних слатких састанака, оне тајанствене собице, где танети угушиваху шум корака, где је алабастерна лампа сипала кишу фантастичне светлости на блистави наменштај, на зимзелен што је уметнички био понамештан по угловима, на елегантне стварчице раштркане тамо амо у нарочитом нереду. И за дуго му је остала урезана у срцу слика те поносне жене, што га је стискала у своје наручје, што га је стезала на своје узбуркано срце, што га је претпостављала толиким богатим људма, људма с већим титулама.

Од свију освајања нашега дон Хуана ово је значило за њ као врхунац параболе. До пре неколико месеца он се чешиће враћао у мислима на њ. Али пре кратког времена један веома прост и природан случај помутио је поезију његових успомена. Кад није ни најмање очекивао, видео је поново принцезу. Видео ју је после двадесет и пет година на једној забави, и требало је да му се два пут или три пут понови име, док се уверио да је та жута, сува, мршава старица пуна дијаманата као каква чудотворна Мадона, одиста она женска, што му је некад очаравала срце и душу. Принцеза је остала врло мало на забави, те он није могао добити прилике, да јој се приближи и с њом разговори; али после тог неочекиваног сусрета, он није могао никад да изазове успомене свог младичког жара, а да му не изиде пред очи сува слика накинђурене мумије. Тако, кад би се на платну, на ком смо навикли да се дивимо каквој лепој слици, појавила наједанпут друга слика, друга толико груба, колико је прва била љупка а заносна, ми би поред свег напрезања да не видимо но једну, видели обе; видели би обе и слика би нам постала мрска.

Таштина над таштинама! Како би се друкчије могли и назвати ти уништени сведоци галантног живота? Куда је отишла младост и лепота жена, што су исписале те хартије, куда је отишла младост и лепота онога, што их је примао? Шта се збило с оним светлим љубавима, с оним ватреним обећањима, с оним светим заклетвама?

Кад се маркизу учинило да је довршио свој посао, устаде, уздахну и рече: — Свршено је и с тим!

Али, за сваки случај, хтеде да још једном погледа у фијоку, те иновуче руком по свима угловима. Обзиривост није била узалудна: у једној пукотини на дну беше завучено још једно писамце, чија пожутела слова дубоко тронуше маркижеву душу. Беше и то писмо обожавања жене, беше и то писмо ватрене љубави; али је имало право, што се није помешало с другима, толико се разликовало од њих! Оно је подсећало старог слободњака на периоду његовог живота, када је његово срце пуно одушевљења и вере у љубљивано сном слатке домаће идиле. Тада је он имао тек двадесет и четири године (сад му је било педесет пет); више је избегаво друштво, но што га је волео, више је мр-

*) „Муж ми је на путу. Дођите довече у једанаест сахата. — Ханријета.“

но што је жудео за оним површним уживањима, која су после постала једини предмет његових мисли: Аристиде Орланди, будући кицош, био је тада на гласу, као ваљан, пристојан и васпитан младик.

Једно љупко девојче, дивног карактера и изабраног духа, умело је да му улије чисте и искрене осећаје; и да му она буде жена, беше његова најватренија жеља. Како га је љубила и како је он њу љубио казивало је то писмо што му је ненадно искрело пред очи.

„Одлучено је; вратићемо се у недељу. Хвала Богу! — писаше му његова Матилда за време кратког одуштовања. — Ова церемонијална посета рођацима, које једва да познајем, досадна је преко сваке мере. Оно није да нису учтиви према мени; шта више чине ми све на вољу, али шта ћеш? бити далеко од тебе, па ма и за неколико дана, бескрајно ме растужава. Најлепши тренутак дана је онај; кад примам твоја писма, и на један сахат пре долазка поште сви опазе моју узнемиреност и стану ме задиркивати. Ја се и не осврћем на њих.

„Хвала ти на нежним речма. Знам да ме волиш, али видиш, осећам потребу да ми се то понови сто пута... Ја те волим толико... И хвала ти на твојим стиховима. Како су лепи! Како се поносим кад помислим да су посвећени мени!

„Кад помислим да ћемо за који месец бити састављени да се не раставимо никад више, све страхујем да то није сав и да се из тренутка у тренутак не пробудим. Боже, Боже! Заиста ћемо бити срећни! Ти ћеш бити велики уметник, велики песник; а ја твоја домаћица, жена на свом месту, која ће бити кадра да цени човека од духа, што јој га небо даровало за друга... Можда сам мало амбициозна, али сам амбициозна само за тебе. С Богом, с Богом, прими хиљаду пољубаца и до виђења у недељу...“

Јадна Матилда! Верна свом обећању, она се вратила те недеље, живахна, весела, бујна, а после две недеље отпратио ју је до њене вечне куће. Нагла болка отргла ју је и родитељима и заручнику. Маркиз Аристиде је плакао, чунао косу, озбиљно је мислио да не ће моћи преживети своју драгану. На послетку, на наваљивање својих рођака и пријатеља, кренуо се на пут да се разоноди. Био је млад, леп, богат; бол је његовој лепоти дао нове дражи; имао је духа, био је речит; у кратко имао је све што је потребно за освајање женских срдаца.

Он је запливао у море страсти. Говорио је да ће се убити једног дана, а он се убијао тридесет година. Предао се уживању и заборавио је своју Матилду; више није мислио да себи свије гнездо, није више марио за науку нити за сјајна обећања славе. За њега је више вредео један женски осмејак, један ватрен загрљај него све друго на свету. А сад, држећи то писмо у руци, румен стида обливаше му лице, осећао је празнину свог фриволног живота, тиштио га је бол његове прве младости. А поврх свега мислио је на своју добру и верну Матилду и молио ју је да му опрости тај дуги заборав. Како је она потписивала у засенак те друге жене, којих се он данас сећао; она једина, која му није падала у део, једина на којој непомирљиво време не беше оставило својих трагова! Увевуле, намазане, пуне бора, друге беху само рушевине, али Матилда је још увек имала двадесет година као и оног дана кад јој је спустио последњи пољубац на њено ледено чело. Ох, могу пролазити и векови а да не додаду ни једног

сахата њеном добу, да не додаду ни једне боре њеном лицу! Мртви не старе.

Маркиз Аристиде погледа у камин, чарну машицама угарке који су се гасили и гурну у ватру понеке изгорене хартије, које су прхале тамо амо. За тим прочита Матилдино писмо, пољуби га и затвори у стару фиоку, као једину реликвију своје прошлости која је заслуживала да буде сачувана.

с талиланског

М. ДОБРИЋ.

ПОЗОРИШНА ХРОНИКА

О Управи Краљ. Срп. Народног Позоришта — „Живот за динар“ позоришна игра у 5 чинова с певањем од Ђ. Рајковића. „Цезарев Тестамент“ комедија у 3 чина од Белоа и... Париски Кочијаш“ позоришна игра у 5 чинова од Хајмане. „Породица Беноатонова“ шаљива игра у 5 чинова од В. Сардуа. „Баволови Записи“

У броју од прошле недеље обећах вам говорити о Управи, т. ј. о томе: у колико је она хрђава и због чега је она хрђава. Јер да она није добра, да је чак лошија од свију досадањих, то ви знате а да вам и не говорим; то ви видите тако исто добро као и ја, и управо, ја вам о томе зато и говорим што сам сигуран да ћемо бити једног мишљења. Али моја намера није сва само у томе: доказати вам, како је ова управа, због личности које је састављају, неподеснија и шкољивија Позоришту више него пређашње, и како би управа била добра кад би на управничково место дошло друго лице, подесније и способније за то место; не, Управа би тада могла бити мало боља, Позориште би од тога видело некакве вајде, али све то у самој ствари врло мало помогло и Управа би још увек била далеко од тога да буде добра. Лек бољци нашег Позоришта није у промени личности, него у основној промени система управљања. Личности чине да један систем постане још штетнији, још несноснији, као што је данас случај, али личности су недовољне да спасу једну ивети туцију, којој је дефектуозан организам. А пошто је мени као публици, главно да наше Позориште буде што напредније, што савршеније и што занимљивије, то се ја нећу ни упуштати да истражујем: колико који носи одговорности за ово зло стање, и колика би коме према одређеној одговорности казна припадала, као и у каквом би се облику она могла применити. Мени је главно изнети разлоге *зашто* је ово стање рђаво у принципу, *зашто* је оно непоправимо ако би се продужило њиме управљати по истим начелима, у првом свом усињавању да се оно поправи — и најзад какав систем ја држим да је потребан па да Позориште буде добро т. ј. да одговори постављеном задатку.

Као што видите, носиоци „управне власти“ нашег Позоришта у толико су у добитку, у колико се не чине једино они одговорним за садањи положај нашег Позоришта, и што се ја нећу упуштати у детаљно анализирање њихових поступака, но само направити кратак преглед средстава којима они располажу, па затим изнети шта се овим средствима постигло а што би се могло учинити,

Да изложим прво начела управе једним позориштем.

Позоришта има од три врсте: дворских, народних и приватних.

Дворска су позоришта проста одељења дворске интендантуре или једна тачка из оног прописног сјаја, што га извесни дворови обдржавају као: ловови, гозбе, паркови. Неке од тих задовољстава стављају они на уживање и својим поданицима као нпр. паркове, баните, позоришта и т. д. Таквих ствари, а нарочито таквих позоришта, виђамо у Русији (Марински и Михаиловски театар) и у Аустрији (Бург театар и Опера). Код Руса је то остало као традиција а у Аустрији је то из нужде, јер „народно позориште“ у Аустрији и не може постојати, пошто аустриског народа нема.

Дворска позоришта дакле, не служе никаквом артистичком циљу, но се уређују по наредбама више дворске интендантуре и имају се повинovati жељама и укусу оних, који их издржавају. Наравно, зато и дефицит — који је неминован при оваквом руковођењу — попуњавају владоци из својих приватних прихода, јер они желе да имају своје позориште, као што имају и своје подруме и своје коњушнице, своје кошутњаке и т. д. То је њихово право, па је и право да тако раде.

Али су друкчија позоришта *народна*. Њих установљава и подиже држава, она њима рукује и над њима води надзор, јер таква позоришта служе извесним националним циљевима, који су многобројни, али од којих су најважнија два: гајење народног језика и развијање народне драмске књижевности. О другим његовим циљевима говорићу касније.

Таква, народна позоришта, да би одговарала своје задатку морају бити врло добро посеђавана од публике, и њихов морал, укус и раскош морају донекле стојати у сразмери са правима и средствима посетилаца. Народна позоришта мора посеђивати што више света, те да оно има што више утицаја на масу. Чим се она ограничи само на извесну публику, ма какве врсте она била, позориште је одступило од свога правога пута. Да би се што већа посета обезбедила и тиме ујачи опстанак установе, мора се изабрати начин управљања који је најбољи, најспособнији да се приходи доведу до своје највише мере. То се опет може постићи: ако се употребе сва средства да се публика за позориште заинтересује: ако се стави у покрет што више иницијатива; и ако су правилно у успеху предузећа заинтересована највише баш она лица, која на предузећу раде.

Међутим тако се увек не ради. Има обично два система управе са народним позориштима. По првом систему сматра се позориште као и свако друго државно надлештво. Тај је систем код нас усвојен. За управника држава намести свога чиновника, који је на првом месту „чиловник“ па се врло често и остане само то. Он донесе собом своје бирократске појмове, своју чиновничку педантерију и своје идеје о хијерархији у једну средину, где владају и морају владати са свим супротни принципи, навике и идеје. Зна се колико може бити штетан један бирократ на једном месту где се тражи много такта, укуса и иницијативе. Остало је особље рекрутовано из истог елемента. Сад додајте томе — што се врло често у нас дешава — да се више пута неко постави на неко место, јер нема министар никакво друго под руком да му даде; па ћете онда лако разумети зашто да благајничко место мора увек заузимати један учитељ, (који у осталом може бити и најбољи учитељ и најбољи човек на свету); зашто је за драматурга дошао један

чиловник из министарства иностраних дела; и зашто као управник седи човек, који је у свом животу све радио, само се никад о позоришту није бавио — док није постао управитељ несретног Позоришта.

Тај је систем — „управа — надлештво“ — по моме мишљењу врло незгодан за државу а врло штетан по интересе оног Позоришта. Покушаћу да то и докажем — али то остављам за другу недељу.

Репертоар је ове недеље преко сваке мере рђав. О „Жivotу за динар“ нећу да говорим више. Можете прочитати ако вас интересује критика о њој у „Срп. Прегледу“ (св. 10) у којој је мој alter ego рекао оно исто, што бих ја данас могао рећи. Само ја нећу. Бурка је врло добар човек, то је стари и заслужан глумац, који је под старост имао једну малу слабост, — врло опростљиву ако хоћете, и ми му због тога не можемо до смрти пребацити. У осталом, он је обећао да неће никад више. Ви треба да отидете на тај комад, кад му је то толико мило. Чућете том приликом Чича Илију како пева:

„Трандафил трава, трандафил“, а то, само то вреди улазнице.

„Париски кочијаш“ не заслужује ни да му се име у овом листу прибележи. То је једна досадна мелодрама, у којој чак нема ни zgodних улога за глумца.

„Породица Бенатонова“ је се са свим преживела, јер је то била више једна дневна сатира, него каква комедија. Кад је Сарду њу писао, била је мода викати на моде! Како је Сарду један драмски писац са берзанским инстинктом, то је хтео да експлоатише ту струју. Сви његови комади носе печат те исте тежње.

Приказ је био доста добар и може се рећи редак за нашу позорницу. Гавриловић је био врло пажљив и коректан, као што је готово увек у улогама ове врсте, а и г-ђица Нигринова је била веома пријатна, јер није имала сем једне једине сцене — прилике јецати.

А шта да вам кажем о „Записима Ђаволовим“? Казаћу вам да бих волео немати никад више прике да вам о њима говорим.

S.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Колико је ратова видела Европа. — Од шеснаестог столећа показује нам европска ратна статистика следеће бројеве: 44 рата вођено је због повећања земљишта; 22, да би се данак подигао; 8 је ратова поведено, да би се решила питања части и пречега права; 6 је било изазвано због зајевница око притежања земаља; 41 је рат је требао да реши претензије на по неку круницу; 30 је ратова отпочињато под изговором, да се помогне савезнику; 23 су потекла око отмице за што већи утицај у свету; 5 је ратова постало због трговачких размирица; 55 је било грађанских ратова, и, на послетку 28 — за веру Божју. Свега, дакле, 286 ратова за нешто више од три стотине година! Готово на сваку годину по један рат.

А колико је Божје деце ту изгинуло, о томе се не води статистика!

„Љубите друг друга!“ вели Свето Писмо.

*

Порођај у гробу. — Пре неког времена умре у Meső-Kovácsháza, у Мадарској, млада сељанка Михаел Гонда, па, пошто је доцније избила сумња, да је бабица била крива за прерану смрт ове жене, нареди власт, да се отвори гроб. Гробари нађоше у гробу поред мртве мајке — мртво дете. У почетку се мислило, да је мати само као обамрла сахрањена; али је доцније стручном комисијом утврђено, да је жена као мртва родила мртво дете.

*

Будини остаци. Енглески научар В. Смит, који се у служби енглеске владе налази у Индији, учинио је тамо пре кратког времена врло интересна открића. Он је најпре нашао развалине Будиног места рођења, варош Капилавасту. Та варош тражена је већ толико година, и за њу се знало по индијским причама и књигама, али се није знало на ком је месту. И сад ју је нашао Смит у долини Непал. Рушевине се налазе у једном густини и тако су велике, да ће проћи још много година, док се откопају. Та варош лежи већ вековима у рушевинама и била је гомила развалина још онда, кад су хинеске хаџије у 410 години то место похађале. Још интересантије је од открића Капилавасту изналазак врата Лумбини, места, на ком је по причању рођен Буда у VIII. веку пре Христовог рођења. Гомила стубова са старо-индијским натписима сведочи, да је то заиста место, где се родио Буда. Јужно од тих стубова налази се сад наравно исушени базен у ком се Будина мајка по порођају купала. Али најинтересантије откриће учињено је отприлике три миље од тог места где су нађени посмртни Будини остаци. То беху само кости, које су нађене у једном дрвеном ковчегу, што се налазило у једном, четири стопе дубоком, каменом сандуку. Тај сандук био је снуштен у девет лаката дубок гроб, који је био обзидан зидом од камена. Дрвени ковчег налазио се у прилично добром стању. Поред њега се налазила врло лепо израђена чинија од брдског кристала, највећег кристала, што је до сад нађен. Сем тога у сандуку су се налазили скупоцени накити од злата, бисера, топали, дијаманти и ретки кристали. Сви натписи на тим стварима сведочили су, да су те кости Будини смртни остаци. Ти натписи исписани су истим језиком и стилем као и они на Капилавастујским стубовима, које је отприлике 450 година пре Христа подигао краљ Асока. Варош Сравасти, у којој је Буда своју науку написао, такође је дуго тражена. И њу је нашао В. Смит отприлике три миље удаљену од бенгалске железнице. Напротив још није пошло за руком, да се нађу рушевине вароши Кусанагро, у којој је Будин отац живео.

*

Ново средство за сузбијање ћелавости. — Ћелавост не да човеку да мирно спава. Горе је немати косу него пара. Разне воде, помаде, сликсери, електрична лечења, све се употребљава за сузбијање ћелавости. Али све је уза-

лудно! Један енглески специјалиста препоручује — музику као најбоље средство за растење косе! Његова теза се оснива на посматрању, да су музичари косматији но остали људи; између стотине композитора не може се наћи ни један ћелав; док међу тим међу књижевницима долази једанаест од сто. Дакле музика има моћ за растење косе... Али енглески научењак не каже која је врста музике за то боља, да ли талијанска мелодија, или вагнерски leit-motiv. Вероватно да ће и коса осећати разне родове музике разио. Ко хоће коврцаву косу, нека слуша тарантелу; ко хоће чврсту ено му немачке музике, а ко је рад дугу косу, нека не престано свира crescendo...

*

Статистика потрошње тица. Чујте само колико се тица утроши годишње за женски шепире! Статистика тврди да број тица, које постају жртва моде излази на — *три стотине милиона!* Страшно! огромна потрошња! Једна само лондонска кућа увози годишње 400 хиљада колибра, 6000 рајских тица и 500 хиљада разних тица. Друга једна лондонска кућа продала је лањске године за четири месеца 800 хиљада тица из Индије и Бразилије. Конгрес америчких орнитолога, који је држан у Њујорку, најенергичније је протествовао против тог уништавања тица, које ће имати за последице нестанак извесних корисних тичијих раса, и упућује апел на женскиње, које и не знајући постају учесници у једном злочину против природе.

◆◆◆◆◆

ВЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

У Штутгарту је изашао ових дана спис Жана Бакера о Турцима, који носи натпис „Die Türken in Europa.“ Увод у овај спис је класични есеј познатог проф. Вамберија „Источно питање као културно питање“ са примедбама нама добро познатог Карла Емила Францога.

*

Познати Брезниц од Сидачова издао је у Берлину брошуру „Czar Nikolaus II und sein Hof,“ служећи смеровима оних, који су га добро платили.

*

Шваблкерова издавачка књижара у Штутгарту издала је ових дана „Konversations Lexikon der Theater-Litteratur“ ручну књигу за оријентовање у позор. делима стране и немачке књижевности од искони до данашњих дана.

*

Ових дана давале су у бечкоме Бургу: Дерманов „Бол за својима“ и Хауптманов „Кириџија.“ Обе су ствари слаб успех пожелеле.

◆◆◆◆◆

У Београду продаје се лист само код продаваца на број.

САДРЖАЈ: „У шумици...“ (песма) — „Један странац у Београду“ — „Молба“ (песма). — „Где поморанце зру“ (наставак) — „Стара фијока“ — „Песоришна хроника“ — „Занимљивости“ — „Велешке из књижевности и уметности“.

Власник Ст. М. Веселиновић. Штамп. Св. Николића об. венац бр. 2.—Београд. Уредник Ј. М. Веселиновић.